УДК 070

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Коробко А. В.,
здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
Класичний приватний університет м. Запоріжжя

У світі, що постійно трансформується, питання формування професійних цінностей набуває критичної важливості, й саме під час навчання та практичної підготовки студенти вибудовують своє ставлення до майбутньої роботи. Вершиною цього ставлення є професійна спрямованість – внутрішній стрижень і ключова цінність, яка визначає успіх фахівця.

Через прискорені зміни у сучасному суспільстві розвиток професійних орієнтирів стає особливо пріоритетним завданням, оскільки освітній процес – це той простір, де формується ставлення студента до його майбутньої професії, а це ставлення кристалізується у професійну спрямованість, що є фундаментальною цінністю для компетентного фахівця.

Високий рівень професійної спрямованості є тією якісною особливістю структури мотивів особистості, яка виражає єдність інтересів і особистості в системі професійного самовизначення, а підвищення рівня професійної спрямованості утворює основний зміст її розвитку [1].

Педагогічні умови – це сукупність взаємопов'язаних заходів, факторів та обставин в освітньому процесі, які забезпечують ефективну інтерналізацію (засвоєння) студентами системи професійно значущих цінностей, що регулюють їхню майбутню діяльність і поведінку.

До ключових педагогічних умов формування професійних цінностей студентів можна віднести:

1) цілеспрямоване моделювання професійного середовища, створення якого в освітньому закладі атмосфери та ситуацій, максимально наближених до реальної професійної діяльності, що вимагає прийняття ціннісно-орієнтованих рішень (наприклад, кейс-методи, ділові ігри, виробнича практика);

2) інтеграція ціннісного компонента в зміст усіх навчальних дисциплін, адже не лише через спеціальні курси, а й шляхом виділення морально-етичних, соціальних та професійних цінностей у контексті вивчення загальних та фахових предметів;

3) організація рефлексивно-ціннісної діяльності, оскільки стимулювання студентів до самоаналізу, самооцінки та усвідомлення власних ціннісних орієнтацій, їхнього порівняння з еталонними професійними цінностями (дискусії, есе, портфоліо);

4) особистісний приклад викладача як носія і транслятора високих професійних та моральних цінностей, чия поведінка, ставлення до роботи та студентів є взірцем для наслідування;

5) створення сприятливого морально-психологічного клімату в групі та закладі, бо формування атмосфери взаємоповаги, відповідальності, толерантності та співпраці сприяє відкритості та засвоєнню колективних професійних цінностей;

6) використання активних та інтерактивних методів навчання, залучення студентів до спільної діяльності, обговорення проблемних ситуацій та роботи над соціально значущими проектами, де цінності перевіряються та формуються на практиці.

Ці умови мають бути реалізовані системно та послідовно впродовж усього періоду навчання з використання комплексного підходу

Основні особливості розвитку професійних цінностей майбутніх фахівців, на наш погляд, полягають у системному, динамічному та багатофакторному процесі, який відбувається протягом усього періоду навчання та професійної підготовки. Для успішного розвитку цінностей майбутніх фахівців необхідно постійно стимулювати їхню активну участь у професійних спільнотах та подіях, сприяти взаємодії з досвідченими практиками та наставниками.

До принципів розвитку професійних цінностей (як фундаментальних, керівних положень, що визначають стратегію, зміст та організацію освітнього процесу для досягнення бажаного ціннісного результату) можна віднести:

1) принцип цілеспрямованості, який вимагає, щоб формування цінностей було не побічним, а свідомо визначеним, пріоритетним завданням освітнього процесу, його сутність полягає в чіткому визначенні цільових професійних цінностей (наприклад, відповідальності, компетентності, етичності) на кожному етапі навчання, реалізується він через інтеграцію ціннісних цілей у навчальні плани, програми дисциплін та критерії оцінювання;

2) принцип системності та послідовності, що передбачає розвиток цінностей безперервно та логічно від курсу - до курсу, забезпечуючи внутрішню єдність, сутність його - в забезпеченні взаємозв'язку між засвоєнням знань, формуванням навичок та вихованням цінностей у всіх формах навчальної та позанавчальної діяльності, реалізується він шляхом збільшення складності ціннісних завдань, перехід від теоретичних уявлень про цінності - до практичної їх реалізаціх;

3) принцип діяльності, що означає такий постулат: цінності не можна просто "продекларувати", оскільки вони формуються у процесі активної діяльності та особистого досвіду студента - сутність цього принципу полягає у включенні студента в таку навчально-професійну діяльність, яка

вимагає ціннісно-орієнтованого вибору та відповідальності (кейси, проєкти, практика), реалізується принцип через використання інтерактивних методів, проблемних ситуацій, рольових ігор, де студенти мають діяти відповідно до професійних норм і цінностей;

4) принцип суб'єктності та особистісно-орієнтованого підходу, при якому студент є активним суб'єктом власного розвитку, а не пасивним об'єктом виховного впливу сутність його полягає у створенні умов для самопізнання, самовизначення та рефлексії щодо власних ціннісних орієнтацій, які повинні стати особистісно значущими, реалізужться принцип шляхом забезпечення права на вибір (хоча б частковий) змісту діяльності, заохочення до самоаналізу, індивідуальні консультації;

5) принцип гуманізації та гуманітаризації, цей принцип підкреслює пріоритет людських, моральних та етичних цінностей у професійній діяльності, його сутність - у формуванні розуміння соціальної відповідальності професії та її впливу на суспільство і людину, реалізується через акцент на вивченні професійної етики, соціально-гуманітарних дисциплін та розгляд професійних ситуацій з точки зору морального вибору;

6) принцип взаємозв’язку професійних та загальнолюдських цінностей, які не можуть існувати ізольовано й мають ґрунтуватися на загальнолюдських моральних нормах, його сутність полягає в усвідомленні того, що такі загальні цінності, як чесність, порядність, повага, є основою для будь-якої професійної діяльності (наприклад, професійна відповідальність ґрунтується на загальнолюдській відповідальності), реалізується принцип через постійне підкреслення зв’язку між етикою життя та етикою професії.

Реалізація педагогічних умов розвитку професійних цінностей відбувається шляхом упровадження конкретних методів, форм та засобів в освітній процес, спрямованих на перетворення зовнішніх вимог професії

на внутрішні ціннісні орієнтири студента. Важливим у цьому контексті є максимальне наближення навчального процесу до реалій майбутньої роботи з використанням кейс-методу та ситуаційних завдань, використання автентичних професійних ситуацій та дилем, що вимагають прийняття етично-ціннісних рішень (наприклад, конфлікт інтересів, дотримання конфіденційності, вибір між ефективністю та безпекою).

Результативними для формування професійних цінностей майбутніх фахівців є ділові та рольові ігри, створення імітаційних моделей діяльності (наприклад, засідання проєктної групи, ведення переговорів, розробка бізнес-плану), де студенти приміряють на себе професійні ролі та діють відповідно до ціннісних орієнтацій.

Велике значення мають навчальні лабораторії, обладнання навчальних приміщень, що відтворюють робоче місце (симуляційні центри для медиків, виробничі майстерні для інженерів), де цінність відповідальності та точності перевіряється на практиці.

І ще дуже важливою є виробнича практика, організація її під керівництвом досвідчених наставників (менторів), які є носіями високих професійних цінностей.

Значну роль відіграють ціннісно-орієнтовані навчальні завдання, спрямовані на кінцевий результат, що залежить не лише від технічних знань, але й від морально-етичного підходу (наприклад, проєктування об'єкта з урахуванням екологічної відповідальності; аналіз правових норм з погляду соціальної справедливості та відповідальності (наприклад, обговорення питань штучного інтелекту та приватності в курсі програмування).

Успішна реалізація редагогічних умов розвитку професійних цінностей майбутніх фахівців вимагає узгоджених дій адміністрації, викладачів та активної суб’єктної позиції самого студента.

Надзвичайно важливим є дотримання ключових моментів у процесі розвитку професійних цінностей:

– системність (розвиток цінностей повинен бути вбудований у всі аспекти навчання та практичного досвіду);

– активність (стимулювання участі у практичних завданнях, тренуваннях та професійних спільнотах);

– динамічність (постійне оновлення та коригування цінностей з урахуванням змін в професійній сфері);

– етичність (урахування моральних та етичних принципів у формуванні професійних цінностей)

– рефлексія (постійний аналіз власних цінностей, виявлення сильних та слабких сторін для подальшого розвитку);

– методи розвитку професійних цінностей майбутніх фахівців.

Наукові підходи до розвитку професійних цінностей майбутніх фахівців включають в себе вивчення психологічних аспектів формування цінностей, застосування методів активного навчання, використання кейс-методу та ситуативних завдань для розвитку етичних цінностей, проведення тренінгів з розвитку міжособистісних навичок та комунікації.

Таким чином, в умовах сучасного світу, який стрімко змінюється, проблема розвитку професійних цінностей стає ще більш актуальною. У процесі здійснення навчально-професійної діяльності відбувається розвиток ставлення до професійної діяльності. Найбільш узагальненою формою ставлення людини до професії є професійна спрямованість як одна із ключових цінностей у діяльності фахівця. Проблема розвитку професійних цінностей майбутніх фахівців полягає в недостатній увазі до цього аспекту у процесі навчання. Для вирішення цієї проблеми необхідно впроваджувати спеціалізовані курси з розвитку цінностей, практичні тренування та менторську підтримку. Також важливо створити стимули для студентів та мотивувати їх до саморозвитку у цьому напрямку;

важливими є проведення практичних семінарів і майстер-класів з досвідченими фахівцями; використання кейс-методу для аналізу складних ситуацій; практика рефлексії та самооцінки власних цінностей тощо. Розвиток професійних цінностей є одним з найважливіших аспектів підготовки майбутніх фахівців. Цінності визначають ставлення людини до професії, її цілі та мотивацію, поведінку в професійній діяльності.

Література :

1. Шевченко Н.Ф. Дослідження професійної спрямованості майбутніх психологів. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1 (5). С. 95–101.